

הסיכום ממערכי השיעור לפרק שירת המאה ה – 20

כתב וערך: המורה אלי פרה

זְכוּנוֹת חַמִּים / דליה רביקוביץ'

תָּאֵר לְךָ : רַק הָאֶבֶק לָנָה אוֹתִי
וְלֹא הָיָה לִי מְלִנָּה אַחֵר.

הוּא הֵלֵךְ אִתִּי לְגַן הַיְלָדִים
וְהָיָה מְסַכְסֵךְ אֶת שַׁעְרוֹתִי
בִּימֵי יְלָדוּתִי הַחַמִּים בְּיֹתֵר.

תָּאֵר לְךָ מִיָּהוּ שְׁלִנָּה אוֹתִי,
וְלְכָל חֲבֵרוֹתֵי הָיָה אַחֵר.

בַּחֲרֵף, בַּפְּרוֹס עֲרֹסִים אֲיִמִּים,
וְהַעֲנָנִים טוֹרְפִים אֶת צִדְכֶם,

תָּאֵר לְךָ מִיָּהוּ שְׁלִנָּה אוֹתִי
וְעַד כַּמָּה רְצִיתִי מְלִנָּה אַחֵר.

זָרְעוֹנֵי הַעֲצִים שֶׁקָּשְׁקוּ, וְלִשְׁעָה
נִתְאַוִּיתִי לְשֹׁכֵן בִּיחִידוֹת עִם הָרוּחַ

לִילוֹת רַבִּים הָיִיתִי הוֹזָה
עַל בָּתִּים אֲחֻדִּים, רִטְבִּים מְאֻהָבָה.

תָּאֵר לְךָ כַּמָּה הָיִיתִי מְקַפְּחָת,
שְׁזָה הַמְּלִנָּה הַיְחִיד שְׁלִי.

בִּימוֹת הַחֲמָסִין הָיִיתִי מְפֻלְגָה
עַד עִיר בִּירְתָם שֶׁל הַלְוִיָּתָנִים.

הָיִיתִי מְלֻאָה הַפְּקָרוֹת מְאֻשְׁרָת.

לֹא רְצִיתִי לָשׁוּב כָּל עוֹד בִּי רוּחִי,

אוּלָם בְּשׁוּבִי הָיִיתִי כְּעוֹרֵב

שֶׁנֶּקֶטוּ בוּ קְרוֹבָיו הָעוֹרְבִים,

וְלֹא הָיָה לִי שׁוּם מְלִנָּה,

וְרַק הָאֶבֶק לָנָה אוֹתִי.

השיר מבחינת נושא, שיר מודרני לחלוטין. הוא לקוח מעולמה החוויתי האישי של המשוררת, המתארת לנו את ימי ילדותה. מגן הילדים ועד הלווי האחרון של ימי בגרותה.

בתוכן השיר נמצא תחושות העולות ממנו כמו: יתמות, קנאה בבמה שנראה כחיים שגרתיים: -
"וְלְכָל חֲבֵרוֹתֵי הָיָה אַחֵר" ... במקום אבק, להן, לחברות היה הנער, הבחור המחזר, כמלווה קבוע.
הן חיו על פי הנורמה. בנוסף תחושת מועקה על כי לא ניתן לדוברת אותן חיים "רגילים" שכל
בחורה זוכה להם. מעין תחושה של קיפוח. לחברות הן חיים אחרים – לה לא! הוא הלך איתה
מגן הילדים הוא מלווה אותה...

המוטיב המרכזי בשיר הוא המטפורה השחוקה, שכבר נתקלנו בה בהרבה שירים; תיאור שלבי חיים המקבילים לעונות שנה. מבחינה זו נאמר עליה שזוהי מטפורה שחוקה.

המלווה הקבוע של הדוברת הוא האבק. הביטוי הזה, שהאבק הוא המלווה "הקבוע" נותן את האסוציאציות שהמלווה-האבק הזה מוביל אליהן, כמו: לכלוך; מחנק; יוצר אביכות וגועל; מזכיר את חום הקיץ, חמסין; חוסר נעימות כללית כמו חספוס ואפרוריות. ענן אבק היוצר ראות מטושטשת. היות והאבק הוא מסמני ההיכר של המדבר, נוצרת תחושת השימון בחיי הדוברת. הדוברת הייתה מתגעגעת לכל הדברים המנוגדים למלווה הקבוע – האבק כדבריה: "וְעַד כַּמָּה רָצִיתִי מְלֶנְהָ אַחֲרֵי". היא חיה בהרגשת קיפוח תמידית: "תִּפְאֵר לְךָ כַּמָּה הֵייתִי מְקַפְחָת, שְׂזָה הַמְלֶנְהָ הִיָּחֵיד שְׁלִי". הייתה רוצה את ההיפך ממנו, את ה"רטיבות של החיים" את המים: "לִילוֹת רַבִּים הֵייתִי הוֹזָה עַל בְּתִים אֲחֵדִים, רַטְבִּים מֵאֲהָבָה" במקום אבק אולי קצת לחות, קצת מים מחיה-נפש. או את הלחלוחיות שבמעשה האהבה, הזיעה, או מיצי התאוה שהגוף מנפיק כשזוג אוהבים מתננים אהבה – זאת הייתה יכולה להיות משאת-נפשה.

הפניה אל נמען בראשית הבית: "תִּפְאֵר לְךָ: כִּי הָאֲבָק לְנָה אוֹתִי" ... מדגיש את הכמיהה לאהבה. זהו נמען חסר שם ודמות. האם היא מדברת אל ידיד? או אל דמות אב; דוד קרוב, חבר-נעורים שהיא פוגשת ומספרת לו את קורותיה? הדברים אינם משתמעים חד-משמעית. והיא "מספרת" לא על אהבה שלא באה על סיפוקה. מכאן נבין את עד כמה לא חבבה את האבק, כי הוא מתקשר לחוסר אהבה. הוא מנוגד למה שהיה לחברות שלה – מחזור-מלווה.

ההתמודדות של הדוברת עם התחושה הקשה של נבדלות, של דחייה ומיאוס מהאבק המלווה התמידי הזה, הוא בעזרת הדמיון. היא יוצרת לעצמה עולם חליפי. מנותק מהמציאות....

היא הייתה מפליגה לבירת הלווייתנים, בריחה על סף הטירוף: "הֵייתִי מְלֶנְהָ הַפְּקָרוֹת מֵאֲשָׁרֶת". ודווקא בריחה זאת אל הדמיון עושה אותה מאושרת ולא רצתה לחזור אל השפיות אל המציאות, כי במציאות מחכה לה המחווה התמידי שלה – האבק. כלומר: עדיף לה לחוש טירוף ואיבוד עשתונות והעיקר לא להיות עם האבק, מאשר להיות מציאותית, נורמאלית אבל עם האבק.

בירת הלווייתנים – זהו דימוי לאוקיינוסים הגדולים לימים שבהם האהבה היא עמוקה כמו התהומות שלהם, שם שוחים הלווייתנים. שם יש שם הכי הרבה מים וחיים – זאת עיר הבירה של האהבה. החזרה למציאות אל האבק מדמה הדוברת ביצור אחר – העורב. זוהי צפור "שחורה" מכוערת המבשרת את בוא החורף. ה"ציוץ" שלה לא נעים מעין: "קווה קווה קווה" צרוד וצורמני אך אין ברירה וכדי לא לאבד את הדעת, חייבים לחזור למציאות, אך המציאות היא כעורב – שחור ומבשר מוות. בבית האחרון ישנה קונוטציה סמויה לסיפור חז"ל על העורב שניסה להפוך צבעו ללבן. כשהיא חוזרת מעולם הדמיון למציאות, היא לא שייכת לכאן, רק האבק מלווה אותה – רק האבק נאמן לה.

שם השיר "זיכרונות חמים" – בקריאה ראשונה של כותרת השיר נחוש אמפטיה ונעימות, זיקה וזהדהות: כי "זיכרונות חמים" נתקשר למשהו נוסטלגי, נעים וטוב להיזכר בהם, אולם בהמשך השיר נבין שמדובר בזיכרונות קשים והחום שלהם הוא חום צורב. הוא יוצר כווייה בלב ולא מעורר רגשות חיוביים. זהו חום ש"נְקוּטוּ בּוֹ קְרוּבֵינוּ הָעוֹרְבִים" הם העורבים, נְקוּטוּ מלשון מיאוס בחילה ודחייה. קרובים והמכרים מדומים לעורבים שבחלו בצעדיהם ללכת "לבירת הלווייתנים" ולהתנתק מהמציאות. כמוהם גם הם מבשרי רע ומוות, שחורים ומאוסים. גם בחזרה אל המציאות לא היה לה שום מלווה. רק האבק לווה אותה. כלומר שום דבר לא השתנה.